

Samfundsfag A, stx

Vejledning

Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Gymnasiekontoret, marts 2018

Vejledningen præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende udvalgte dele af læreplanens tekst, men indfører ikke nye bindende krav.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indholdsfortegnelse

1. Identitet og formål	2
1.1. Identitet	2
1.2. Formål	2
2. Faglige mål og fagligt indhold	3
2.1. Faglige mål	3
2.2. Kernestof	7
2.3. Supplerende stof	17
2.4. Omfang	17
3. Tilrettelæggelse	17
3.1. Didaktiske principper	17
3.2. Arbejdsformer	18
3.3. It	20
3.4. Samspil med andre fag	21
4. Evaluering	22
4.1. Løbende evaluering	22
4.2. Prøveform	23
4.3. Bedømmelseskriterier	29

1. Identitet og formål

1.1. Identitet

Samfundsfag omhandler danske og internationale samfundsforhold. Faget giver på et empirisk og teoretisk grundlag viden og kundskaber om og forståelse af de dynamiske og komplekse kræfter – nationalt, regionalt og globalt – der påvirker samfundsudviklingen. Ved at forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske begreber kvalificeres elevernes standpunkter, handlemuligheder og viden, og eleverne opnår almindelse og studiekompetence.

Fire forhold fra fagets identitet kan fremhæves. For det første: Fagets genstandsområde er danske og internationale samfundsforhold – ofte i et komplekst samspil. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale. For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Teoretisk stof står ikke alene, men knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt fag. Tilsvarende etableres en forbindelse mellem det empiriske og relevante begreber og teorier. Samspillet mellem teori og empiri er essentielt i samfundsfag og sikrer, at eleverne kan lære de faglige mål inkl. de metodiske færdigheder. Især for samfundsfag på A-niveau bør arbejdet med samfundsvidenskabelig metode fremhæves. For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag, men standpunkter bør altid kvalificeres på et fagligt grundlag. For det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget læses om aktuelle samfundsforhold, men centralt står også de aktivt opsøgende og udadvendte aktiviteter – samfundsforhold er ikke udelukkende noget, der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi, politologi og international politik. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. En disciplinopdelt undervisning er ikke konsekvensen af dette – tværtimod planlægges undervisningsforløb tematisk således, at der ofte indgår begreber, teorier og metoder fra flere discipliner til belysning af de samfundsmæssige problemstillinger.

1.2. Formål

Undervisningen skal fremme elevernes almindelse og studiekompetence. Almindelsen fremmes ved at give dem viden og kundskaber om og forståelse af danske og internationale samfundsforhold og den dynamik, der har indflydelse på udviklingen i det moderne samfund. Almindelsen skal endvidere fremmes ved at give eleverne lyst og evne til at forholde sig til og deltage i den demokratiske debat og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere eleverne i forhold af betydning for demokratiet og samfundsudviklingen. Elevernes innovative kompetencer skal fremmes, således at eleverne med brug af faget lærer at tænke løsningsorienteret i forhold til virkelighedsnære samfundsmæssige problemer. Elevernes studiekompetence skal udvikles ved anvendelse af viden, begreber, teorier og metoder fra de samfundsvidenskabelige discipliner på konkrete samfundsfaglige problemstillinger. Undervisningen skal fremme elevernes selvstændighed og tillid til at kunne diskutere og tage stilling til samfundsmæssige problemstillinger på et fagligt kvalificeret niveau.

Samfundsfag bidrager til at opfylde de mål, som er anført i Lov om de gymnasiale uddannelser. Det gælder både det studieforberedende som at anvende forskellige arbejdsformer, selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden og det almindende som personlig myndighed, forholde sig reflekterende og ansvarligt til omverdenen (medmennesker, natur og samfund), egen udvikling og kritisk sans. Faget giver forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund, herunder forståelse for mulighederne for individuelt

og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære og det europæiske og globale perspektiv. Ligeledes bidrager samfundsfag til udvikling af elevernes innovative kompetencer, idet eleverne lærer at anvende viden, begreber, teori og metode til at undersøge konkrete samfundsmæssige problemer, forholde sig til eksisterende løsninger og til at opstille og diskutere egne løsningsforslag.

Samfundsfag på A-niveau er studieforberedende, idet undervisningen tilrettelægges således, at der overordnet lægges vægt på at udvikle elevernes selvstændighed og abstraktions-evne. Elevernes studiekompetence udvikles gennem selvstændig anvendelse af viden, begreber, teori og metode til analyse af problemstillinger, selvstændig tilrettelæggelse af arbejdet i forbindelse med større opgaver og projekter og selvstændig udvikling af argumentation på et fagligt kvalificeret niveau.

2. Faglige mål og fagligt indhold

De faglige mål angiver det, eleven skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kerne-stoffet angiver de stofområder, som er uomgængelige for at kunne opfylde de faglige mål. De faglige mål, kernestof og supplerende stof skal ses i sammenhæng med hinanden: Eleverne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber, sammenhænge og teorier til at forklare, undersøge og diskutere aktuelle og konkrete problemstillinger og udviklingstendenser, som typisk er i det supplerende stof. Eleverne opfylder de faglige mål ved at anvende kernestof på empiri, som ofte findes i det supplerende stof. Eleverne informeres om, hvilke faglige mål der er de centrale i et forløb.

2.1. Faglige mål

De faglige mål kan opdeles i overordnede, disciplinorienterede og metodiske mål.

De to første mål er overordnede og vil typisk indgå i alle forløb:

- *anvende og kombinere viden og kundskaber fra fagets discipliner til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger i Danmark og andre lande og diskutere foreliggende og egne løsninger herpå*
- *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet og forskellige teorier fra fagets discipliner til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemstillinger og udviklingstendenser*

Målene understreger fagets aktualitet, at faget er problemorienteret og at der er et samspil mellem teori og empiri. I undersøgelsen af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger lærer eleverne både at *anvende* viden fra én af fagets discipliner og at *kombinere* viden fra flere af fagets discipliner.

Eleverne lærer at *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet*. Det betyder, at de for alle elementer i kernestoffet har lært om og kan anvende viden, begreber og faglige sammenhænge til at forklare problemstillinger og udviklingstendenser. Eleverne lærer desuden at anvende *forskellige teorier fra fagets discipliner*. Ved en teori forstås en generel årsagssammenhæng mellem flere variable, der har til formål forklare et komplekst fænomen eller område af virkeligheden. Teorikravet betyder, at eleverne lærer at sætte en given, empirisk problemstilling ind i en teoretisk ramme og anvende teorier til at forklare sammenhænge. Det indebærer samtidig, at der indenfor de fire discipliner læses forskellige, typisk modsatrettede teorier. Hvad angår anvendelse af teorier til skriftlig prøve forvent-

tes, at eleverne kan anvende forskellige sociologiske teorier, politologiske teorier, økonomiske teorier og teorier om international politik.

Eleven motiveres til at følge med i den *aktuelle* samfundsmæssige debat, dvs. holde sig orienteret om væsentlige begivenheder lokalt, nationalt og internationalt. Eleven lærer at anvende begreber og teorier til at forklare og forholde sig til de aktuelle problemstillinger. At man skal undersøge *problemstillinger i Danmark og andre lande* betyder, at man kan undersøge problemstillinger i Danmark og i andre lande hver for sig, men også med fordel kan anvende komparativ metode til at sammenligne forholdene i Danmark og et andet land vedr. en eller flere problemstillinger.

Eleverne lærer at undersøge og diskutere *foreliggende* løsninger på virkelighedsnære problemstillinger og anvender dette som afsæt til selv at udarbejde og diskutere *egne* løsningsforslag. Eleverne er aktive med at udvikle nye løsninger fx i forhold til udfordringer i håndtering af et bestemt politikområde i elevernes kommune som fx ældreområdet, socialpolitik, daginstitutioner, fritidsområdet eller teknik- og miljøområdet. Dette giver gode muligheder for udadrettede aktiviteter og metodiske undersøgelser. På den måde forenes den abstrakte, teoretiske tilgang med en konkret og virkelighedsnær tilgang. Det vil ofte være hensigtsmæssigt at lade eleverne arbejde med autentiske udfordringer, men også fiktive cases kan anvendes i det indledende arbejde med træning af elevernes innovative kompetencer.

De to mål kan ses i sammenhæng med målet om, at *på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i en faglig dialog*. Det vil være naturligt i arbejdet med aktuelle begivenheder og udviklingstendenser at lade eleverne diskutere og argumentere for egne synspunkter.

De næste fire mål er disciplinorienterede:

- *undersøge og dokumentere et politikområde, herunder betydningen af EU og globale forhold.*

Eleven lærer at undersøge et politikområde (fx klima-, miljø-, social-, sundheds-, uddannelses-, rets-, trafik-, energi-, fødevarer-, arbejdsmarkeds-, kultur-, integrations- eller forsvarspolitik) således, at centrale aktører og deres interesser er kendt og væsentlige begivenheder (fx politiske beslutninger, forlig) og udviklingstendenser er behandlet. Desuden inddrages, hvordan politikområdet er påvirket af EU og globale forhold. Et eksempel herpå kan være klimapolitik. Det kan være oplagt at tage afsæt i en konkret politisk beslutning og undersøge processen under anvendelse af begreber fra kernestoffet (magt, partiadfærd).

- *forklare sammenhænge mellem samfundsforandringer og ændringer i sociale og kulturelle mønstre*

Målet omfatter anvendelse af begreber og teorier fra det sociologiske stofområde i et dynamisk perspektiv: Hvilke ændringer er der over tid sket i sociale og kulturelle mønstre? Det dynamiske perspektiv knyttes til samfundsforandringer, dvs. at karakteristika ved forskellige samfundstyper (traditionelle, moderne, senmoderne) anvendes til at forklare ændringer i mønstrene. Der inddrages empirisk materiale til at kortlægge sociale og kulturelle mønstre fx materiale fra VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter og Danmarks Statistik eller artikler, dokumentarudsendelser eller mere single-case orienterede eksempler. På det teoretiske plan arbejdes der med forskellige sociologiske teorier som fx Gid-

dens, Bourdieu, Rosa, Habermas og de klassiske sociologer om overordnede ændringer på det samfundsmæssige plan. Teorierne anvendes på konkrete ændringer i sociale og kulturelle mønstre.

- *undersøge konkrete økonomiske prioriteringsproblemer nationalt, regionalt og globalt og diskutere løsninger herpå*

Målet lægger op til at anvende det økonomiske kernestof på konkrete problemer. Arbejdet med målet knyttes til makroøkonomiske problemstillinger vedrørende målkonflikter (fx vækst contra lighed) eller til et eller flere politik-områder med konkrete prioriteringsproblemer (fx velfærd contra skattelettelse). Det diskuteres, om det er et valg mellem to alternativer, eller om det er muligt at opnå begge dele samtidig. På det nationale plan kan der tages afsæt i politiske initiativer (fx finanslov eller politiske forlig), mens man på det regionale plan typisk vil se på EU, herunder de politisk-økonomiske prioriteringer, der sker her (fx stabile priser contra lav arbejdsløshed). På det globale plan vil det være oplagt at se på fx bæredygtig udvikling i forhold til økonomisk vækst og at inddrage internationale organisationer som FN, WTO og G7/G20. Eleverne lærer, at knaphed på goder skaber behov for en prioritering og fordeling – enten ved markedskræfterne eller en politisk prioritering.

- *forklare begivenheder og udviklingstendenser i det internationale system og diskutere Danmarks handlemuligheder i forbindelse hermed*

Eleverne lærer at anvende forskellige begreber og teorier om international politik til at forklare og aktuelle begivenheder og udviklingstendenser. Aktuelle begivenheder som fx konflikter og samarbejde i og mellem stater er integreret i arbejdet med målet. De konkrete begivenheder sammenkædes med dansk udenrigspolitik (sikkerhedspolitik, EU-politik, bistandspolitik), herunder en diskussion af Danmarks forskellige handlemuligheder som småstat (forskellige former for tilpasningspolitik og aktivisme) i forhold til konkrete begivenheder og udviklingstendenser.

De følgende syv mål er metodiske:

- *behandle problemstillinger i samspil med andre fag*
- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder*

Målene hænger sammen med, at eleverne i samfundsfag og i studieretningsprojektet med tilhørende flerfaglige forløb i en undersøgelse af en konkret problemstilling lærer at anvende faget og dets metoder samt at gøre sig metodiske og basale videnskabsteoretiske overvejelser. Fagets identitet og metoder indeholder et samspil mellem teori og empiri, og at sociologiske, økonomiske og politologiske begreber og teorier anvendes til at undersøge konkrete, aktuelle samfundsforhold. Eleverne lærer at anvende og vurdere muligheder og begrænsninger ved kvantitativ og kvalitativ metode og værdien af at anlægge et henholdsvis komparativt eller case-orienteret perspektiv. Eleverne lærer om, hvordan samfundsvidenskab adskiller sig fra naturvidenskab og humaniora ved en unik kombination af metode og genstandsfelt. Samfundsfag kan godt indgå i samspil med andre fag i en undersøgelse af en historisk periode, men der skal så vidt muligt perspektiveres til aktuelle samfundsforhold, som normalt er samfundsfags genstandsområde.

- *formulere præcise faglige problemstillinger, herunder hypoteser, og indsamle og bearbejde dansk og fremmedsproget materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere*

Målet indeholder faserne i en undersøgelse som fx i et større eller mindre projektarbejde med udarbejdelse af en rapport, synopsis, disposition eller lignende:

- a) Problemformulering med problemstillinger: Problemformuleringen skal være af samfundsmæssig karakter, dvs. omfatte en gruppe mennesker og berøre sociale strukturer og værdier, der er vigtige for samfundet. Endvidere skal problemformuleringen kunne belyses ud fra forskellige faglige synsvinkler og holdninger. Problemstillingerne er konkrete og giver mulighed for inddragelse af både empiri og teori.
- b) Undersøgelse: Kunne indsamle, vurdere og bearbejde materiale. Materialet vil typisk komme fra bøger, aviser, internet, databaser m.v. og lægger dermed op til en kildekritisk tilgang. Ved empiriske undersøgelser skal eleverne selv anvende kvantitative, kvalitative og komparative metoder, dvs. selv lave dataindsamlingen. Eleverne inddrager fremmedsprog materiale af en passende sværhedsgrad.
- c) Bearbejde: En bearbejdning kan bestå i at sammenstille talmæssige oplysninger i en tabel eller et diagram. Relevante beregninger vil normalt også indgå. Også tekster kan bearbejdes, fx ved i et skema at sammenstille forskellige politiske partiers holdninger til det samme politikområde.
- d) Konkludere: Eleverne skal kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling. I starten af det samlede forløb vil konklusionen mere have karakter af en opsamling, mens det mod slutningen må forventes, at eleverne selvstændigt kan formulere en konklusion på baggrund af opstillede argumenter.
- e) Formidle: Eleverne lærer at formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber på fagets taksonomiske niveauer. Formidlingen kan antage flere forskellige former. Fx kan præsentationsprogram, indlæg på en elektronisk konference, skriftlig rapport, synopsis eller disposition danne grundlag for en mundtlig fremlæggelse af en undersøgelse.

- *forholde sig kritisk til forskelligartede materialer fra forskellige typer afsendere og anvende viden om samfundsvidenskabelig metode til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser*

Eleverne lærer at forholde sig kritisk til forskelligartet materiale (statistik, partsindlæg, undersøgelser etc.) fra forskellige typer fra afsendere som fx partier, interesseorganisationer, tænketanke, uafhængige eksperter etc. Eleverne lærer at undersøge, hvem der er afsender, hvilke interesser afsender har i at påvirke modtager med den fremlagte information, og hvordan man som modtager kan tage højde for dette fx ved at søge information om det samme hos flere forskellige kilder.

Viden om samfundsvidenskabelig metode indeholder et krav om at kende faserne i en samfundsvidenskabelig undersøgelse, således at eleverne selvstændigt kan gennemføre egne undersøgelser. Der gennemføres mindre empiriske undersøgelser som fx spørgeskemaundersøgelse, interviews eller systematisk observation. Ved gennemførelse af empiriske undersøgelser lærer eleverne at udarbejde problemformulering, problemstillinger, hypoteser og spørgeskema/interviewguide og de lærer om repræsentativitet, statistisk usikkerhed og andre metodiske overvejelser.

- *påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser ved hjælp af foreliggende og egne beregninger, tabeller, diagrammer og modeller med brug af digitale hjælpemidler*

Målet betyder, at eleverne skal kunne foretage beregninger, udarbejde tabeller, diagrammer og modeller og kunne anvende sådanne til at påvise mønstre, faglige sammenhænge og udviklingstendenser og formidle dette i et præcist sprog.

Kravet om *egne beregninger* vil typisk knyttes til tabeller med absolutte tal, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens eller en sammenhæng. Beregninger omfatter indekstal, procentvis vækst, procentandele og statistisk usikkerhed. Eleverne lærer at præsentere resultaterne i en tabel og i et relevant diagram, der tydeliggør udviklingstendenser eller sammenhænge. Eleverne lærer desuden at omdanne en tabel med samhörende x- og y-værdier til et punktdiagram med lineær regression inkl. tendenslinje, ligning og R^2 -værdi.

Modeller kan både være kvalitative og kvantitative. Molins model til forklaring af partiadfærd er et eksempel på en kvalitativ model. Kvantitative modeller kan være nationaløkonomiske modeller eller fx lineær regression anvendt til udarbejdelse af model for sammenhængen mellem to variable. Et samarbejde med matematik vil kunne inspirere til et uddybende arbejde med kvantitative modeller.

Beregninger, tabeller, diagrammer og modeller udarbejdes *med brug af digitale hjælpemidler*, som typisk vil være regneark. Eleverne lærer at overveje, hvilke typer af beregninger, tabeller, diagrammer og modeller, der er bedst egnet til at illustrere en given udvikling eller sammenhæng. Eleverne lærer at vælge mellem og tolke forskellige typer *diagrammer* (kurve-, søjle-, cirkel- og punktdiagrammer). Tabeller forsynes med overskrift, forspalte, tabelhoved og måleenhed(er), og diagrammer forsynes med diagramtitel, aksetitler, måleenhed(er) og forklaring på kurver, søjler mm.

- *analysere og formidle – skriftligt og mundtligt – empiriske og teoretiske sammenhænge på en struktureret og nuanceret måde på fagets taksonomiske niveauer med anvendelse af fagets terminologi*
- *på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i en faglig dialog*

Målene stiller krav om, at eleven kan formulere sig mundtligt og skriftligt om faglige sammenhænge, herunder anvende *fagets terminologi*, dvs. begreber og teori fra kernestoffet. Eleven skal være bevidst om, hvornår vedkommende formidler på hhv. redegørelses-, undersøgelses- eller diskussionsniveau (*fagets taksonomiske niveauer*). At kunne *argumentere sammenhængende* indebærer, at eleven kan opstille flere argumenter – enten sideordnet eller i sekvens – for et bestemt synspunkt, ligesom argumenterne skal være fagligt underbyggede, dvs. indeholde empiri og/eller begreber/teori fra kernestoffet. *Nuanceret* betyder, at argumentationen indeholder flere synsvinkler og aspekter samt bevidsthed om begrænsninger i argumentationen og hvilke modargumenter, der kan formuleres. Der arbejdes målrettet med sammenhængende og nuanceret skriftlig argumentation, herunder bevidst brug af sproglige værktøjer. Se nærmere under pkt. 3.2. Arbejdsformer.

2.2. Kernestof

Gennem kernestoffet skal eleverne opnå faglig fordybelse, viden og kundskaber.

Kernestoffet er de stofområder, som er uomgængelige for at nå de faglige mål. De enkelte obligatoriske områder i listen over kernestof skal ikke opfattes isoleret. Hvert enkelt område behandles tematisk sammen med andre obligatoriske områder. Omtalen af de enkelte

områder må ikke opfattes som en udtømmende liste, men en anvisning på nogle af de muligheder, der ligger i området.

Af overskuelighedsgrunde er kernestoffet i læreplanen opdelt i de fire discipliner: Sociologi, politik, økonomi og international politik. Hertil kommer metode for at understrege metodestoffets betydning. Det er ikke et signal om, at undervisningen skal struktureres efter de fire discipliner – tværtimod: Undervisningen tilrettelægges tematisk, dvs. med afsæt i aktuelle faglige problemstillinger inden for eller på tværs af disciplinerne.

Sociologi

- *identitetsdannelse og socialisering samt social differentiering og kulturelle mønstre i forskellige lande, herunder Danmark*

Eleverne opnår forståelse af samspillet mellem individ og samfund set fra det enkelte individ (*identitetsdannelsen*) og samfundet (*socialisering*). I forlængelse heraf er det relevant at undersøge betydningen af socialisering som integrationsskabende proces i både social og kulturel forstand. Identitetsdannelse omfatter socialisering med fokus på det enkelte individ. Dvs. en undersøgelse af de elementer, der bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse. I arbejdet med stofområdet vil indgå hvilke faktorer, der påvirker identitetsdannelsen: Familien, institutioner, venner, medier, uddannelse, arbejde, køn m.v., men også hvordan forskellige processer (fx forbrug og anerkendelse) kan påvirke identitetsdannelsen. Sociologiske begreber vil bl.a. være: Normer, roller, rollekonflikter, social kontrol og dobbeltsocialisering. Elevernes livshistorier (fx interviewe hinanden på klassen) kan også indgå i forløbet, og fremadrettet kan elevernes mulige valg af karriere inddrages. Identitetsdannelse og socialisering ses også i et historisk og teoretisk perspektiv, herunder konsekvenserne af individualisering, aftraditionalisering, refleksivitet, opsplitning af tid og rum, ontologisk usikkerhed m.v.

I arbejdet med *social differentiering* vil det være naturligt at inddrage forskellige klassifikationer (eksempelvis sociale klasser og uddannelse), forskellige teorier om social differentiering (fx Bourdieu, funktionalisme, klasseteori mv.) samt social arv og social mobilitet. Eleverne lærer at kende forskellige mål for ulighed (fx Gini-koefficient og Lorenz-kurve) og mål for fattigdom (fx 50 % af medianindkomst). Det vil desuden være muligt at arbejde innovativt og problemløsende med konkrete problemstillinger i mindre projekter. Det kunne eksempelvis ske gennem at lade eleverne arbejde med marginalisering som emne og herunder opstille konkrete problemstillinger, som fx hvordan kan man mindske den sociale marginalisering i et lokalt boligområde? Eleverne undersøger problemets karakter og omfang under inddragelse af relevant teori og empiri. Eleverne behandler eksisterende forsøg på løsning af problemet, udarbejder deres eget bud på en løsning og vurderer konsekvenser heraf.

De *kulturelle mønstre* beskriver værdier, normer og symboler i forskellige grupperinger. Begreber som subkultur, etnicitet/nationalitet og mono-/multikulturelt samfund vil være relevante, ligesom kultur og integration (pluralistisk integration, assimilation og segregation) indgår.

Social differentiering og kulturelle mønstre *i forskellige lande, herunder Danmark* kan fx omfatte komparative undersøgelser af omfang af og syn på ulighed i henholdsvis Danmark og USA eller hvilke kulturelle mønstre, der præger efterkommere i henholdsvis Tyskland og Danmark. Man kan i forlængelse heraf undersøge, hvorvidt der er sociale og/eller kulturelle

konflikter og årsagerne hertil. Det kan med fordel ske i samarbejde med det relevante sprogfag.

- *politisk meningsdannelse og medier, herunder adfærd på de sociale medier*

Politisk meningsdannelse og medier omfatter samspillet mellem medierne og den politiske meningsdannelse, herunder mediernes betydning i den politiske beslutningsproces (dagsordensættende funktion), virkningen af medier (effektteorier) og hvordan det politiske system og politikerne anvender medierne til at fremme bestemte budskaber (spin) i en bestemt ramme (framing). Det vil være oplagt at følge en bestemt politisk begivenhed i medierne. Hvordan dækkes begivenheden af de forskellige medier, og hvad er effekten? Hvilken rolle spiller medierne for demokratiet? Diskursanalyse og effektteorier kan anvendes i en undersøgelse af disse spørgsmål. Mere konkret kan eleverne selv prøve at arbejde innovativt med politisk kommunikation i form af taler, pressemeddelelser, rollespil m.v.

Eleverne anvender forskellige sociologiske teorier (fx Goffman, Honneth, Castells, Maffesoli, Habermas) i undersøgelsen af forskellige aktørers (fx individer og politiske meningsdannere) *adfærd på de sociale medier*. Eleverne kan ved hjælp af faglige begreber (fx frontstage/backstage, social anerkendelse, selvscenesættelse, narcissisme) og empiriske undersøgelser (kvalitative, kvantitative, komparative eller casestudier) undersøge motivation for og konsekvenserne af adfærd samt reflektere over forskellige aktørers digitale adfærd. Eleverne kan med fordel deltage i en debat om et relevant samfundsfagligt emne på de sociale medier med andre elever eller borgere jf. uddannelsernes formål om aktiv medvirken i et demokratisk samfund. Det kan ske i en lukket gruppe på de sociale medier og/eller åbent på de sociale medier. Eleverne reflekterer i den forbindelse over kriterier for en god demokratisk samtale fx ud fra Hal Koch om gensidig forståelse og respekt eller Habermas om herredømmefri samtale. Det kan med fordel samarbejdes med dansk og andre sprogfag på ovenstående områder.

- *samfundsforandringer og forholdet mellem aktør og struktur*

Undervisningen i *samfundsforandringer og forholdet mellem aktør og struktur* bidrager til en forståelse af de grundlæggende perspektiver i sociologien, hvor omdrejningspunktet netop er at studere samspillet mellem aktør og struktur, som det udvikler sig over tid. Det er således centralt for eleverne at forholde sig til, hvorvidt udgangspunktet for sociologiske forklaringer er, at de sociale strukturer påvirker individets ageren, eller at individets ageren er med til at konstruere de sociale strukturer. Der kan i den forbindelse arbejdes med begrebspår såsom struktur-aktør, subjekt-objekt eller voluntarisme-determinisme. Forholdet mellem struktur og aktør kan med andre ord anskues ud fra metodologisk kollektivism (struktur skaber aktører), metodologisk individualisme (aktørerne skaber strukturer) eller et samspil (dialektisk vekselvirkning) mellem aktør og struktur. Klassiske sociologiske teorier (fx Durkheim versus Weber) og moderne sociologiske teorier (fx Bourdieu versus Giddens) karakteriseres ud fra deres vægtning af aktør og struktur i det indbyrdes samspil.

I et moderne makrosociologisk perspektiv kobles samfundsforandringer (fx senmodernitet, globalisering, individualisering, refleksivitet og erhvervsstruktur) til individets ageren i samfundet. Eleverne lærer i arbejdet med dette kernestofområde at reflektere over det samfundsskabte og samfundsskabende individ. Eleverne arbejder med forskellige sociologiske perspektiver på det senmoderne samfunds karakteristika eksempelvis ud fra Giddens, Rosa, Sennet eller Castells.

Undervisningen i sociologi indeholder et samspil mellem teori og empiri, hvor empirien kan være foreliggende og egne undersøgelser, fx komparative undersøgelser eller observationer.

Politik

- *politiske ideologier, skillelinjer, partiadfærd og vælgeradfærd*

Eleverne lærer hovedtrækkene i de tre klassiske politiske ideologier (liberalisme, konservatisme og socialisme), herunder menneskesyn og holdninger til lighed/frihed og marked/stat/civilsamfund. Desuden indgår blandingsformer som fx socialliberalisme og socialdemokratisme samt andre relevante ideologier som fx nationalisme. Ideologiernes betydning for partiers politik undersøges, og højre-venstre skalaen inddrages.

Eleverne lærer om de *politiske skillelinjer* ud fra værdipolitik og fordelingspolitik, og hvordan partierne placerer sig og bevæger sig i forhold til de to dimensioner, samt hvor nye partier opstår. Det vises, hvordan ideologier og skillelinjer kommer til udtryk i konkret politik om værdipolitiske og fordelingspolitiske emner. Udviklingen af nye politiske skillelinjer kan med fordel ses i sammenhæng med de samfundsmæssige ændringer de udspringer af (globalisering, ændringer i erhvervsstruktur, indvandring, senmodernitet, center-periferi).

Partiadfærd omhandler, hvordan partiernes stillingtagen afhænger ikke blot af ideologi, men også af opinionen og af forhold til andre partier (Molins model). Eleverne lærer desuden Kaare Strøms teori om partiernes valg mellem tre typer strategier og Downs teori ud fra rational choice. Der kan samarbejdes med historie om de ændringer, der sker i det danske partisystem (fx Jordskredsvalget i 1973) som konsekvens af ændrede samfundsmæssige ændringer, herunder partiernes ændrede karakter (klassepartier, catch-all, markedspartier).

Eleverne anvender centrale begreber og teorier om *vælgeradfærd* fx classvoting (baggrundsfaktorerens betydning), issuevoting (nærheds- og retningsmodel), skillelinjer (værdi- og fordelingspolitik) og mediernes betydning (politikernes, mediernes og vælgernes dagsorden). Eleverne lærer begreberne kernevælger og marginalvælger og at læse vælgervandringstabeller. Der indgår empirisk materiale i form af tabeller og databaser som fx surveybanken med danske vælgerundersøgelser. Vælgeradfærd er særdeles velegnet til at opfylde faglige mål vedr. metode, herunder empirisk undersøgelse, og til samspil med matematik.

- *magt- og demokratiopfattelser samt rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene.*

Magt- og demokratiopfattelser omfatter forskellige opfattelser af, hvordan magt og indflydelse er og bør være fordelt i et politisk system. Eleverne lærer at anvende forskellige magtbegreber (magt som ressource og struktur; direkte og indirekte magt) og politologiske teorier om magtens fordeling (fx eliteteori, pluralisme, korporatisme) og magtens opretholdelse (diskursteori). Magtbegreber kan tydeliggøres i arbejdet med konkrete beslutningsprocesser. Magtbegreber og teorier ses i sammenhæng med forskellige demokratiopfattelser (direkte og indirekte; konkurrence- og deltagelses-/deliberativt demokrati) og hvordan demokratiopfattelser konkret kommer til udtryk.

I forbindelse med *rettigheder og pligter* opnår eleverne kendskab til både de rettigheder og pligter, der følger af at leve i et demokratisk samfund. Både statsborgerskab og det bredere

medborgerskab kan inddrages, og eleverne opnår en bevidsthed om rollen som aktiv medborger. Et grundlag vedrørende rettigheder kan være det brede medborgerskabsbegreb (T.H. Marshall) med civile rettigheder (ret til personlig frihed), politiske rettigheder (ret til demokratisk deltagelse) og sociale rettigheder (ret til social velfærd). Pligter så som værnepligten og undervisningspligten indgår. Forholdet mellem rettigheder og pligter kan diskuteres, fx om retten til demokratisk deltagelse også er en pligt til demokratisk deltagelse, om ret til sociale velfærdsydelser også forpligter til at være aktivt arbejdssøgende og om medborgere har pligt til at være aktivt opsøgende på borger.dk og følge op på henvendelser fra det offentlige i deres e-boks. I et bæredygtighedsperspektiv kan pligt til miljørigtig adfærd diskuteres. Både rettigheder og pligter kan knyttes til de klassiske ideologiers forskellige værdigrundlag: Liberalismens fokus på rettigheder, konservatismens fokus på pligter i et organisk fællesskab og socialismens fokus på solidaritet. Desuden kan menneskerettigheder og betydningen af globalt medborgerskab inddrages.

Ligestilling mellem kønnene kan behandles deduktivt med afsæt i formålet i lov om ligestilling og derefter arbejde med eksempler på områder, hvor der er opnået ligestilling, og hvor ligestilling er fraværende og årsager hertil. Forskelle mellem formel og reel ligestilling kan indgå. Ligestilling kan knyttes til rettigheder og pligter, ved at undersøge om der er ligestilling mht. civile, politiske og sociale rettigheder og mht. pligter. En induktiv tilgang kan tage afsæt i elevernes egne erfaringer med ligestilling og manglen på samme i forskellige arenaer (familie, fritid, sociale medier, forening, skole, job) og efterfølgende diskutere årsager, konsekvenser og løsninger. Ligestilling kan behandles både økonomisk, sociologisk og politisk samt komparativt ift. andre lande.

- *politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng, herunder de politiske systemer i Danmark og EU.*

Politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng ses i sammenhæng med målet om at undersøge et politikområde. Eleverne lærer om lovgivningsprocessen i Danmark – både den formelle og den reelle, hvor folketingsfasen kompletteres med faserne: idefase, forberedelsesfase og implementeringsfase. I gennemgangen af lovgivningsprocessen indgår de muligheder forskellige aktører har for at påvirke lovgivningens indhold. Det er oplagt at bruge Folketingets hjemmeside til at følge en konkret lovgivningsproces, herunder partiernes synspunkter, forskellige interesseorganisationers høringsvar og om de har påvirket det vedtagne lovforslag. Globale påvirkninger som fx kriser, konflikter og flygtningestrømme, EU-beslutninger som rammesættende for national lovgivning og betydningen af internationale konventioner indgår i området.

Eleverne lærer om *det danske politiske system*, herunder de forskellige aktører på det nationale niveau (vælgere, partier, Folketing, regering, centraladministration, domstole, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser, medier) og det lokale niveau (kommunalbestyrelse, borgmester, udvalg). Grundlæggende karakteristika ved det danske politiske system indgår: Valgmåde, parlamentarisme, Folketingets kontrol og magtens tredeling. Omkring *det politiske system i EU* lærer eleverne om de centrale aktører (Parlament, Ministerråd, Kommission, Domstol, interesseorganisationer m.v.), og hvordan de spiller sammen i EU-beslutningsprocessen. Heri indgår desuden forholdet mellem det nationale og overnationale (føderale) niveau. Eleverne lærer at anvende en generel model (fx David Eastons) til en abstrakt beskrivelse af et politisk system. Komparativ metode kan med fordel anvendes til sammenligne forskellige landes politiske systemer.

Økonomi

- *velfærdsprincipper og forholdet mellem stat, civilsamfund og marked, herunder markedsmekanismen og politisk påvirkning heraf*

Begreber for velfærdsmodeller (universel, selektiv og residual) og de velfærdsprincipper, der gælder for staten (politisk styring, politisk bestemt udbud og pris, skattefinansiering, omfordeling), markedet (udbud og efterspørgsel som bestemmende for pris og produktion) og det civile samfund (frivillighed), indgår, og hvordan principperne kommer til udtryk ved løsningen af konkrete velfærdsopgaver. Eleverne lærer begreber for ændringer i samspillet mellem staten, markedet og det civile samfund, fx brugerbetaling, udlicitering, privatisering, forsikringsordninger og valgfrihed. Området kan med fordel ses i sammenhæng med ideologier.

Eleverne lærer at anvende økonomisk teori om prisdannelse til at kunne forklare hvordan udbud og efterspørgsel og ændringer heri bestemmer pris og mængde (*markedsmekanismen*) og hvordan *politisk påvirkning* heraf fx i form af afgifter og tilskud kan ændre pris og mængde. Eksempler på markedsfejl (eksternaliteter) kan indgå, og hvordan politisk styring fx i form af afgifter og kvoter kan afhjælpe markedsfejl. Klimapolitik, miljøpolitik, trafikpolitik og sundhedspolitik er velegnet til at eksemplificere politisk styring af markedsmekanismen.

- *globaliseringens og EU's betydning for den økonomiske udvikling i Danmark, herunder konkurrenceevne og arbejdsmarkedsforhold*

Globaliseringens og EU's betydning for den økonomiske udvikling i Danmark omfatter, at dansk økonomi er integreret i den europæiske og globale økonomi i form af handel, investering, kapitalbevægelser og mobil arbejdskraft, og hvilken betydning det har for centrale økonomiske mål. I behandlingen af området indgår teorier om international handel som fx Smith, Ricardo og Krugman. Fordele og ulemper ved globalisering, frihandel og den frie bevægelighed for varer, tjenester, kapital og arbejdskraft i det indre marked i EU diskuteres. For en åben økonomi som den danske får *konkurrenceevne* en voksende betydning. I behandlingen indgår flere konkurrenceevnebegreber som fx lønkonkurrenceevne og strukturel konkurrenceevne og udviklingen heri.

Arbejdsmarkedsforhold omfatter den danske model og flexicurity. Der indgår, at løn- og arbejdsvilkår i princippet ved overenskomstforhandlinger aftales af arbejdsmarkedets parter uden statslig indblanding (den danske model), og at lønmodtagerne til gengæld for kortere opsigelsesvarsler har en vis indkomstryghed (socialt sikkerhedsnet) fra velfærdsstaten (flexicurity). Begreber som erhvervsfrekvens, arbejdsudbud, arbejdsløshedstyper og beskæftigelsesfrekvens indgår. Forskellige arbejdsmarkedspolitiske strategier (opkvalificering, stramning) undersøges, og hvordan de påvirker arbejdsmarkedet. Arbejdsmarkedets betydning for fordeling af levevilkår og for integration af indvandrere, efterkommere og flygtninge kan naturligt indgå. Arbejdsmarkedsforhold ses i sammenhæng med EU's indre marked, herunder hvordan den øgede tilgang af arbejdskraft fra EU-landene påvirker løndannelse (løndumping?) og udfordrer den universelle velfærdsstat (velfærdsturisme?) samt om den danske model kan opretholdes. Eleverne lærer om, hvordan globaliseringen påvirker arbejdsmarkedet i form af outsourcing og insourcing, fremmer den teknologiske udvikling (fx robotter og kunstig intelligens) og medfører strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet som fx øget mobilitet, voksende prekariat og øget behov for efteruddannelse.

- *makroøkonomiske sammenhænge, bæredygtig udvikling, målkonflikter og styring nationalt, regionalt og globalt.*

Makroøkonomiske sammenhænge omfatter en kredsløbsmodel af den danske økonomi med en række sektorer og sammenhænge mellem dem. Eleverne lærer om sammenhænge mellem den monetære og reale del af økonomien. I makroøkonomiske sammenhænge indgår økonomisk vækst, og hvordan den kan måles i faste og løbende priser.

Bæredygtig udvikling kan gennemgås i sammenhæng med forskellige instrumenter til politisk styring af markedet, og vil naturligt indeholde et internationalt perspektiv (EU, FN) vedrørende international regulering af miljøforhold. Klima- og miljøpolitik er velegnet til at illustrere markedsstyring, eksterne omkostninger og markedssvigt, og diskutere om styringsinstrumenterne skal være afgifter, omsættelige kvoter eller tilskud. Eleverne lærer at kende forskellige indikatorer for bæredygtig udvikling.

Som forudsætning for forståelsen af *målkonflikter* lærer eleverne at kende de økonomiske mål (karakteristika for en god økonomi). Eleverne opnår en eksplicit forståelse for målkonflikter og forskellige politiske prioriteringer nationalt og regionalt (EU). Eksempelvis om der er målkonflikter mellem bæredygtig udvikling og økonomisk vækst, mellem lighed og vækst og mellem inflation og beskæftigelse.

Styring nationalt, regionalt og globalt omfatter styring på makroplan (finans-, penge-, valuta- og strukturpolitik) og styring på mikroplan (politisk påvirkning af markedsmekanismen og adfærd). Mikroplanet vil kunne knyttes til stat, marked og civilsamfundet og til politikområder som fx miljø- og klimapolitik. I arbejdet med styring inddrages begreberne markeds-, blandings- og planøkonomi. I styring regionalt og globalt indgår markedsstyring og internationale organisationer som EU, WTO og G7/G20.

Når eleverne skal lære om samfundsøkonomiske sammenhænge kan der med fordel tages udgangspunkt i privatøkonomiske forhold. Fx kan der ved behandling af finanspolitik og skat tages udgangspunkt i en årsopgørelse. Rentens betydning for privatøkonomiske beslutninger om optagelse af lån til køb af bolig og bil er et godt afsæt for pengepolitik, og man kan herunder inddrage renten ved forskellige låneformer. Samspelet mellem privatøkonomi og samfundsøkonomi kan illustreres ud fra en families budget, og hvordan finans- og strukturpolitiske indgreb påvirker familiens økonomi. Og omvendt hvordan familiens privatøkonomiske beslutninger fx om at øge opsparingen eller optage lån til forbrug vil påvirke samfundsøkonomien.

Eleverne lærer at anvende forskellige modsatrettede økonomiske teorier, herunder keynesianisme overfor liberal økonomisk teori som fx den nyklassiske skole, monetarisme og/eller udbudssideøkonomi, herunder hvordan de forholder sig til styring af økonomien. Desuden kan man med fordel inddrage en eller flere andre økonomiske teorier som fx økologisk økonomi eller marxisme.

International politik

- *aktører, magt, sikkerhed, konflikter og integration i Europa og internationalt*

Området omfatter en gennemgang af de centrale aktører (stater, internationale organisationer, NGO'ere m.v.) i det internationale system med vægt på centrale begreber som sikkerhed, magt, konflikt og integration. Eleverne lærer at anvende forskellige teorier om international politik, herunder realisme og idealisme/liberalisme. Man kan med fordel desuden

inddrage en eller flere andre teorier som fx konstruktivisme, international politisk økonomi, civilisationernes sammenstød, teori om globalisering og integrationsteorier om EU. Teoriene anvendes til at undersøge og diskutere aktuelle begivenheder og udviklingstendenser som fx konflikter og samarbejde. Begreber som hård/blød magt, stat/nation og forskellige typer sikkerhed, sikkerhedstrusler og sikkerhedspolitiske løsninger/ordninger indgår. Desuden indgår forskellige former for polaritet (uni-, bi- og multipolaritet) og forskellige typer af stater i magthierarkiet som supermagter, stormagter, mellemstore stater, småstater og svage stater. Integration i Europa undersøges med brug af begreber som fx mellemstatslig/overstatslig integration og formel/reel suverænitet og med brug af integrationsteorier som fx føderalisme, neofunktionalisme og intergovernmentalisme. Det vil være frugtbart at samarbejde med faget historie, således at fx konflikter forstås i deres historiske sammenhæng.

- *mål og muligheder i Danmarks udenrigspolitik*

Udenrigspolitiske mål indeholder sikkerhedspolitiske, udenrigsøkonomiske og idepolitiske/værdipolitiske mål. Muligheder indbefatter Danmarks muligheder som småstat indenfor forskellige internationale organisationer som fx EU, NATO og FN og brug af begreber som fx determinanter og interesser. Forskellige muligheder for tilpasningspolitik og aktivisme diskuteres, og den udenrigspolitiske beslutningsproces ses som et resultat af både interne og eksterne forhold. Desuden kan Rigsfællesskabets udenrigspolitik fx i forhold til Arktis inddrages.

- *globalisering og samfundsudvikling i lande på forskellige udviklingstrin*

Området indeholder forskellige dimensioner ved globaliseringsbegrebet og forskellige opfattelser af globalisering. Eleverne undersøger og diskutere fordele og ulemper ved globalisering for samfundsudviklingen i lande på forskellige udviklingstrin. Fx undersøges om globalisering øger uligheden i forskellige typer lande og globalt. Nationalisme inddrages som reaktion på globalisering. Globalisering ses ikke alene som et økonomisk begreb, men også som et kulturelt, miljømæssigt, militært og politisk fænomen. Samspillet mellem globalisering og samfundsudvikling fokuserer ikke alene på danske forhold, men også på andre typer af lande på forskellige udviklingstrin fx mht. BNP/indbygger, BNP og grad af statsstyring.

Metode

- *kvalitativ og kvantitativ metode, herunder tilrettelæggelse og gennemførelse af undersøgelser samt systematisk behandling af forskellige typer data*

Gennem arbejdet med *kvalitativ og kvantitativ metode* opnår eleverne forståelse af, hvordan kvalitative og kvantitative data kan indsamles og efterbehandles på systematisk vis for at undersøge en given problemstilling. Herunder er det centralt at arbejde med, hvilke former for data der er mest hensigtsmæssige at bruge for at undersøge forskellige typer problemstillinger (beskrivende, forklarende og/eller forstående problemstillinger).

Når der arbejdes med *tilrettelæggelse og gennemførelse af undersøgelser* kan der være tale om at planlægge, designe og gennemføre egne (mindre) undersøgelser, men det vil også være oplagt at forholde sig til, hvordan andre har tilrettelagt deres undersøgelser og indsamlet deres data.

Kvalitativ metode tager afsæt i anvendelse af tekst som data til at undersøge sociale fænomener med den hensigt at opnå en nuanceret forståelse af det givne fænomen. Det kan eksempelvis foregå gennem udførelse af forskellige former for interviews, indsamling af forekommende ytringer på de sociale medier eller gennem observationsstudier. Eleverne lærer at opstille problemstillinger, udarbejde interviewguides, gennemføre interviews og bearbejde svarene og konkludere. Eleverne kan i forbindelse med gennemførelse af interviews med fordel reflektere over den kvalitative metodes muligheder og begrænsninger, herunder metodiske overvejelser om forforståelse, dialog og ny forståelse (hermeneutisk metode). Systematisk observation kan fx trænes ved at besøge en institution og observere normer, roller og sanktioner eller man kan lave bysociologiske feltstudier fx på en studietur. I efterbehandling af indsamlet eller andres kvalitative data laver eleverne med afsæt i en systematisk kategorisering (fx med brug af display eller indholdskodning) en kvalitativ indholdsanalyse. Desuden kan der anvendes diskursanalyse af kvalitative data.

Kvantitativ metode handler om kvantificering af sociale fænomener ved hjælp af tal og omfatter forskellige metoder til indsamling og bearbejdning af kvantitative data. Indsamlingen kan ske enten med brug af statistisk materiale, som eleven selv finder på nettet (fx i databaser) eller andre steder eller ved egentlige empiriske undersøgelser (spørgeskema). På den måde opnår eleverne indsigt i anvendelse af tal som data til at undersøge sociale fænomener. Eleverne opnår ved at arbejde med kvantitativ metode forståelse for principperne bag og usikkerheder ved opinionsundersøgelser. Systematisk behandling af kvantitative data kan med fordel ske i samarbejde med matematik.

I forbindelse med arbejdet med kvalitative og kvantitative undersøgelser stifter eleverne bekendtskab med metodiske begreber såsom afhængige og uafhængige variable, operationalisering, validitet, reliabilitet og generaliserbarhed, ligesom der med fordel kan inddrages videnskabsteoretiske overvejelser om at søge efter intentionelle eller kausale forklaringer.

- *komparativ metode og casestudier*

Komparativ metode består i at sammenligne samfundsforhold ud fra et begrebsapparat for at afdække forskelle, ligheder og evt. sammenhænge og kan anvende såvel tal og tekst som data. Komparativ metode anvendes til at teste, om visse uafhængige variable har betydning eller ej. Ud fra nogle cases fx forskellige lande undersøges om en uafhængig variabel (fx velfærdsmodel) har betydning for en afhængig variabel (fx beskæftigelsesfrekvens for udlændinge). Den komparative metode kan uddybes ved at benytte sig af to sammenligningsdesigns: Most-similar og most-different design. I samspil med fremmedsprog og i forbindelse med studieture kan brug af komparativ metode med fordel have en fremtrædende placering.

Casestudier kan bruges til dybdegående forståelse af en enkelt analyseenhed. Analyseenheden kan være et land, et politisk sagsforløb eller en begivenhed. Ved single casestudier er det vigtigt at være opmærksom på caseudvælgelsen og lade eleverne overveje, hvorvidt den udvalgte case er en typisk case eller en afvigende case. En typisk case vil kunne bidrage til at forstå nogle mekanismer bag en årsagssammenhæng, men ikke egentlig bekræfte eller afkræfte årsagssammenhængen. En afvigende case vælges modsat for at undersøge noget der er atypisk eller uventet som fx en mønsterbryder eller en stats uventede ageren i international politik. Når man vælger en interessant case handler det således om at få eleverne

til at være opmærksomme på, hvorfor den valgte case er udvalgt, altså hvad er den 'en case på' og dermed være i stand til at vurdere, hvor typisk eller afvigende den er.

- *statistiske mål, herunder lineær regression og statistisk usikkerhed*

Statistiske mål indebærer, at eleverne kan beregne og tolke indekstal, procentvis vækst, procentandele og mål for statistisk usikkerhed samt kan udarbejde og tolke lineær regression. Statistiske mål kan desuden omfatte almindelig deskriptiv statistik såsom gennemsnit, spredning, median, deciler og kvartiler.

Eleverne lærer at udarbejde et punktdiagram med *lineær regression* inkl. ligning for tendenslinjen og R^2 og at tolke resultaterne heraf, dvs. kunne forklare den faglige sammenhæng mellem de to variable, betydningen af hældningskoefficienten i ligningen for en tendenslinje ($y = ax + b$) og af forklaringsgraden R^2 i sammenhæng med en tolkning af punkternes beliggenhed i diagrammet. Se nærmere i "Vejledningsark til opgavetyper i samfundsfag" og i Bent Fischer-Nielsen: "Lineær regression i samfundsvidenskab" på fagkonsulentens side på emu'en.

Statistisk usikkerhed angiver i hvilket interval (konfidensinterval), vi ud fra en stikprøve kan være typisk 95% sikre på, at en procentandel ligger i populationen. Hvis eksempelvis en meningsmåling (stikprøven) viser, at Dansk Folkeparti får 25 % af stemmerne, og usikkerheden beregnes til 2,4 procentpoints, kan vi være 95% sikre på, at Dansk Folkepartis stemmeandel ligger mellem 22,6% og 27,4% i hele populationen (alle vælgere i Danmark). Denne usikkerhed hænger blandt andet sammen med stikprøvens størrelse og hvilket konfidensniveau, man opererer med (normalt 95%). Jo større stikprøve, jo mindre statistisk usikkerhed. Den statistiske usikkerhed (konfidensintervallet) beregnes ved et konfidensniveau på 95% som

$$\pm 1,96 \sqrt{\frac{p(100-p)}{n}}$$

hvor p er andelens størrelse og n er stikprøvens størrelse.

Eleverne lærer at beregne den statistiske usikkerhed og tolke på resultaterne heraf som vist ovenfor. Statistisk usikkerhed kan også bruges til at undersøge forskelle i en tabel med en baggrundsvariabels betydning for holdninger eller adfærd. Kan vi fx være 95 % sikre på, at der er forskel i populationen på holdninger hos mennesker med en kort og en lang uddannelse? Eleverne lærer at beregne statistisk usikkerhed for procentandele i en tabel og afgøre om forskellene er store nok til, at vi kan være 95 % sikre på, at der er forskel i populationen. Det kan også udtrykkes som, om der er signifikant forskel på holdningerne.

Andre kilder til usikkerhed ved meningsmålinger kan være forbundet med repræsentativiteten af en given stikprøve, hvorvidt respondenter i meningsmålinger svarer oprigtigt og spørgsmålenes udformning (undersøgelsens reliabilitet og validitet).

I forlængelse heraf foretager eleverne metodiske overvejelser om brug af lineær regression (fx overvejelser om årsag-virkning) og om mål for statistisk usikkerhed (fx om repræsentativitet og betydning af hvilket niveau man tester på). Eleverne kan desuden med fordel reflektere over kvantitativ metodes og hypotetisk-deduktiv metodes muligheder og begrænsninger. Arbejdet med statistiske mål kan med fordel kombineres med egen empirisk under-

søgelse og samspil med matematik. Andre statistiske mål kan være andre mål for signifikant forskel (χ^2 -test), korrelationsanalyse, eksponentiel vækst og eksponentiel regression.

2.3. Supplerende stof

I læreplanen understreges flere forhold. For det første at begreber og teorier fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. For det andet at aktualitetsdimensionen især sikres ved hjælp af det supplerende stof. For det tredje at det supplerende stof typisk består af tekster (artikler, ytringer på sociale medier, taler), statistik (tabeller, figurer) og klip fra elektroniske medier (uddrag fra nyhedsudsendelser, reportager og debatprogrammer). Det supplerende stof kan desuden bestå af andre visuelle repræsentationer af virkeligheden som fx billeder, satiriske illustrationer, fysiske artefakter eller udformning af byrum. For det fjerde at der indgår materiale på fremmedsprog samt egentlige samfundsvidenskabelige publikationer som fx artikler fra tidsskrifter eller dele af forskningsrapporter. Endelig bidrager supplerende materiale til fagligt samspil som er omtalt under punkt 3.4., og der indgår udadvendte aktiviteter, som er omtalt under punkt 3.2. Det supplerende stof er ikke en udvidelse af kernestoffet, således at der læses flere teorier eller lignende, men skal netop sikre, at det teoretiske stof kommer i anvendelse i forhold til empiri.

2.4. Omfang

Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 650-950 sider.

Omfanget af fagligt stof anføres i beskrivelsen af den gennemførte undervisning (undervisningsbeskrivelsen), der færdigredigeres ved afslutningen af undervisningen i det enkelte fag. Omfanget angives normalt med en sådan detaljeringsgrad, så det af undervisningsbeskrivelsen fremgår, hvorledes det faglige stof har været vægtet i undervisningsforløbet. Dette kan fx ske ved at angive et skønsmæssigt sidetal eller en procentvis fordeling af stoffet.

Hvis samfundsfag A er et valgfag, opfyldes kravet til omfang ved at inddrage fagligt stof fra den gennemførte undervisning på B-niveau.

3. Tilrettelæggelse

3.1. Didaktiske principper

Undervisningen i samfundsfag tager afsæt i elevernes eksisterende viden om samfundet, deres faglige forudsætninger fra folkeskolen og ofte også i deres undren og nysgerrighed vedrørende aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Undervisningen udstyrer eleverne med redskaber til at forstå og forholde sig til den verden, de færdes i, og bidrager på den måde til elevernes overgang fra at være folkeskoleelever til at være gymnasieelever, idet undervisningen understøtter, at eleverne udvikler selvstændighed, samarbejdsevne og evne til informationssøgning og -håndtering.

Undervisningen tilrettelægges *tematisk*: Aktuelle problemstillinger og de faglige mål er i centrum, når undervisningen planlægges, og fagets kernestof inddrages, når det er relevant for de problemstillinger, der behandles i det aktuelle tema. Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger. Eksempelvis Velfærdssamfundet og aldring eller Klimapolitik og globalisering. Faget giver dermed gode muligheder for at benytte elevernes interesse for og viden

om aktuelle samfundsforhold som udgangspunkt for undervisningen og på den måde fremme elevernes engagement i og indflydelse på undervisningen. Der bør altid være mulighed for at tage helt aktuelle spørgsmål op og på denne måde give forståelse for og indsigt i fagets dynamik og potentiale i undersøgelsen og forklaringen af samfundsfaglige problemstillinger.

Udgangspunkt i et tema giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof. Begreber, teorier og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og der fokuseres på kernestoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Eksempelvis kan klimapolitik behandles tematisk med inddragelse af kernestof fra økonomi, politik, international politik og sociologi, samtidig med at man undersøger dansk klimapolitik i en europæisk og global sammenhæng. Det kan således lade sig gøre, at opfylde indholdet i kernestoffet med et overskueligt antal temaer og dertil have opfyldt de faglige mål. Behandlingen af stoffet tilrettelægges med et helhedssyn på de samfundsfaglige problemstillinger, men samtidig med respekt for de enkelte discipliner i kernestoffet, så eleven også får kendskab til fagets forskellige discipliner og samspil mellem disse i behandlingen af konkrete problemstillinger.

Der veksles mellem induktive og deduktive undervisningsforløb. De induktive forløb tager afsæt i konkrete og aktuelle samfundsfaglige problemstillinger, hvor begreber og metoder fra flere discipliner anvendes i relation til en konkret samfundsfaglig problemstilling for at opnå en helhedsforståelse af den valgte problematik. De mere deduktivt tilrettede forløb tager afsæt i de faglige discipliners begreber og teorier og inddrager empiri til eksemplificering heraf. Dette bør gøre eleven opmærksom på de enkelte discipliners styrker og svagheder til belysning af konkrete samfundsfaglige problemstillinger og fremhæve ligheder og forskelle ved de enkelte discipliners metoder, teoridannelser og genstandsfelt. En sådan disciplinorienteret tilgang kan bidrage til at udvikle elevernes metodebevidsthed, herunder fx forskelle mellem en hypotetisk-deduktiv tilgang i økonomien og en mere fænomenologisk i sociologien. Det er afgørende, at deduktive forløb altid sker i sammenhæng med en konkret og aktuel undersøgelse og formidling af en samfundsfaglig problemstilling. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettede forløb optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme forløb vil opleve både at gå fra det generelle til eksemplerne og modsat.

Det er vigtigt, at give den enkelte elev mulighed for på et fagligt grundlag at fremføre egne synspunkter, argumenter og vurderinger. Der bør også lægges vægt på træning af elevens evne til at formulere og formidle samfundsfaglige problemstillinger med en skærpelse af de faglige krav til indhold, præcision og sammenhæng i argumentationen, herunder fremme anvendelsen af fagets taksonomi og teoretiske sammenhænge. Dette kan fremmes ved mindre skriftlige øvelser på klassen, og ved større selvstændigt arbejde med dispositioner, synopsis og projekter, hvor der systematisk og med progression kan fokuseres på arbejdet med problemformuleringer, hypoteser, disposition, undersøgelse og faglig argumentation.

Læreren har ansvaret for at tilrettelægge undervisningen således, at den er alsidig i valg af synsvinkler, teorier og metoder.

3.2. Arbejdsformer

Arbejdsformer tilrettelægges, så de er afvekslende og elevaktiverende. Eleverne præsenteres for et varieret udbud af lærer- og elevstyret undervisning i klasserummet og i grupper i

forbindelse med træning af individuelle færdigheder og i arbejdet med skriftlighed så som dispositioner, synopsis og projekter. På A-niveau lægges vægt på at fremme selvstændiggørende og studieforberedende arbejdsformer, så eleverne selvstændigt kan opstille, undersøge, forklare og formidle faglige problemstillinger.

Samfundsfag er et aktuelt og dynamisk fag, og benytter sig af at være en del af det samfund, som er under behandling i undervisningen. Således kan udadvendte aktiviteter integreres i undervisningen ved inddragelse af gæstelærere, virksomheds-, organisations- og institutionsbesøg eller ved inddragelse af empiriske undersøgelser lokalt, nationalt og/eller internationalt. Eleverne øger i den forbindelse deres karrierekompetence ved at opleve eksempler på, hvordan samfundsvidenskab anvendes i forskellige typer jobs. Karrierekompetence kan desuden fremmes ved, at eleverne prøver kræfter med at løse små autentiske 'arbejdsopgaver' som er typiske for udvalgte samfundsfaglige erhverv, eksempelvis notatskrivning eller tilrettelæggelse og gennemførelse af mindre undersøgelser. Dette kan også fremme elevernes innovative kompetencer.

Der udarbejdes mindst to projekter, hvoraf den ene skal være resultatet af en empirisk undersøgelse. Det kan ske enkeltfagligt eller i samspil med fx matematik typisk omkring kvantitative data eller fx engelsk typisk omkring kvalitative data. Projekterne fremmer elevens evne til selvstændigt at opstille, undersøge og forklare faglige problemstillinger med brug af metoder fra faget. Projekter indledes typisk med en fælles introduktion, hvorefter eleverne i grupper arbejder selvstændigt med forskellige faglige problemstillinger.

Der arbejdes systematisk med synopsis og dispositioner med henblik på træning til den mundtlige prøve fx ved afslutning af hvert større forløb. Der arbejdes bevidst med at træne elevernes evne til at udarbejde og fremlægge en disposition og/eller en synopsis med en problemformulering og deraf udledte problemstillinger, som undersøges og fører frem til delkonklusioner og en samlet konklusion.

Træningen i udarbejdelse og fremlæggelse af synopsis sker gennem progression, således at eleverne gradvist træner følgende kompetencer:

- Stille spørgsmål til dagens tekst og tabel og besvare spørgsmålene ud fra en disposition.
- Udarbejde en problemformulering og heraf udledte underspørgsmål/problemstillinger, der kan besvares ud fra udleveret materiale og begreber.
- Undersøge og besvare egne problemstillinger med brug af udleveret materiale, begreber, teori og fundet materiale.
- Udarbejde en hel synopsis med undersøgelse og diskussion. Synopsen evalueres.
- Udarbejde og fremlægge en synopsis og indgå i en faglig dialog. Evaluering af synopsen, fremlæggelsen og dialogen.

Der er i samfundsfag desuden en bred vifte af skrivepædagogiske værktøjer, som kan anvendes i elevernes læringsproces. Det gælder fx mind-map, hurtigskrivning, minilex, logbog, notatskrivning, argumentationsøvelser og mødereferat/reportager. Eleverne skal ikke kun "lære for at skrive", men også "skrive for at lære" i form af tænkeskrivning, hvor eleven fx først skriver løs og derefter stiller spørgsmål til eller på anden måde bearbejder det skrevne.

Skriftlige opgaver

Samfundsfag på A-niveau har en skriftlig dimension, der afsluttes med en prøve, som nødvendiggør et systematisk arbejde med de forskellige opgavetyper. Den skriftlige prøve i

samfundsfag med mulighed for gruppeforberedelse forudsætter, at eleverne systematisk trænes i denne form inden den endelige prøve. Dette kan fremmes ved hjælp af feedforward, hvor læreren vejleder eleverne, og eleverne arbejder i grupper med opgaven inden den skrives. Specifikt bør der i undervisningen arbejdes med at læse og afkode opgaveformuleringer. Som hjælp til at ”knække koden” og komme rigtigt i gang med en opgave, kan der med fordel benyttes stilladsering, hvor læreren udarbejder et skema som angiver struktur og elementer i en opgavebesvarelse fx starten af en besvarelse. Eleven skriver opgaven ved at fortsætte besvarelsen med brug af skemaet/stilladset. Eleverne lærer desuden at anvende forskellige sproglige værktøjer fx i form af ledesætninger til de forskellige opgavetyper. Arbejdet med de sproglige værktøjer kan med fordel ske i samarbejde med dansk.

Feedback og feedforward på de skriftlige opgaver kan ske på flere måder. For det første egentlig korrekthedsretning. Er besvarelsen fagligt i orden? For det andet fremadrettede kommentarer, hvor der fokuseres på struktur og sammenhæng i besvarelsen. Og for det tredje rettelser og kommentarer, hvor den sproglige præcision, korrekthed og formidling er i centrum. Man kan med fordel anvende fokuseret retning, hvor man i vejledningen til opgaven har fokuseret på bestemte færdigheder i opgaven fx at kunne sammenligne og sammenfatte, og hvor man i retningen fokuserer på, i hvor høj grad disse færdigheder lykkes i besvarelsen. Eleven skal have fremadrettet respons, hvor eleven får en tydelig anvisning på, hvordan besvarelsen af en opgavetype kan forbedres. Man kan vise en af de bedste besvarelser for eleverne og påvise, eller lad eleverne selv påvise, hvor den pågældende opgave lever op til genrekravene og de faglige krav til opgavetypen. Det er lærerigt for eleverne at se, hvordan det er muligt at få 10 eller 12 i en opgave. Man kan også lade eleverne to og to påvise grad af opfyldelse af bestemte kriterier i hinandens opgaver (peer respons). Evaluering af skriftlige opgaver er varieret, således at der ud over skriftlig feedback og feedforward på færdige opgaver og prøver også anvendes samtaler med elever eller elevgrupper, og kommentering af delvis færdige opgaver, som eleverne derefter afleverer i en færdig form (processkrivning).

Der henvises i øvrigt til bedømmelseskriterierne til den skriftlige prøve i læreplanen og til ”Opgavetyper i skriftlig samfundsfag” på fagkonsulentens side emu’en.

Samfundsfag A som frit valgfag

Når samfundsfag A er frit valgfag, løftes det stof og de faglige mål, der er arbejdet med på B-niveau, op på A-niveau. Det vil bl.a. sige, at eleverne i større udstrækning skal kunne anvende teorier fra kernestoffet på det supplerende stof. Med andre ord skal der fyldes teorier på det allerede gennemgåede kernestof. Desuden vil der skulle gennemgås kernestof som kun findes på A-niveau. Det sikres, at eleverne kan anvende forskellige typisk modsat rettede sociologiske teorier, politologiske teorier, økonomiske teorier og teorier om international politik.

3.3. It

Brug af it er ikke et mål i sig selv. It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål og den pædagogiske proces.

Til *simulation af økonomiske sammenhænge* anvendes en kvantitativ makroøkonomisk model. Det kan være en model, der bruges online på nettet eller en simpel model i regneark. Der samarbejdes med matematik om dele af det økonomiske stof, som indgår i økonomiske modeller.

It anvendes til *målrettet og kritisk informationssøgning*. Eleverne lærer generelt at anvende målrettet søgning til at finde materiale. Eleverne opnår kendskab til relevante hjemmesider og portaler (fx infomedia, Folketinget, Danmarks statistik, surveybank, bibliotekerne, EU og FN), således at de kan anvende disse til selv skal kunne finde relevant materiale til at besvare problemstillinger. Kritisk informationssøgning består som nævnt under de faglige mål i at kunne vurdere informationers pålidelighed, herunder at kunne identificere afsenderen og den interesse denne kunne have i at stille informationerne til rådighed.

At kunne *formidle* med brug af it vil for tekstmateriales vedkommende bestå i at kunne anvende tekstbehandling og et præsentationsprogram, som grundlag for en mundtlig fremlæggelse.

Bearbejdning, herunder beregninger og konstruktion af tabeller, diagrammer og modeller betyder, som nævnt under de faglige mål om metode, at eleven lærer at anvende regneark til beregning af indekstal, procentvis vækst, og procentvise andele og præsentere resultatet i en tabel og i et diagram. Eleven lærer at vælge type af beregning og type af diagram, så det tydeliggør en udvikling eller en faglig sammenhæng. Diagramtyper omfatter kurve-, søjle- og cirkeldiagram samt punktdiagram med tilhørende lineær regression.

Statistisk analyse, herunder lineær regression indebærer, som nævnt under kernestof om metode, at eleverne lærer at udarbejde et punktdiagram med lineær regression inkl. ligning for tendenslinjen og R^2 og at kunne tolke resultaterne heraf. Analysen kan med fordel indeholde brug af regressionsanalyse med beregning af forklaret variation, restvariation og totalvariation.

Deltagelse i debat om samfundsmæssige problemstillinger betyder, at eleverne prøver at deltage i en debat om et relevant samfundsfagligt emne på de sociale medier jf. uddannelsernes formål om aktiv medvirken i et demokratisk samfund. I debatten anvender eleven relevant faglig viden, som formentlig udfordres af andre deltagere i debatten, og dermed tvinges eleven til at kvalificere sin faglige viden. Andre deltagere kan være andre borgere eller andre elever i klassen eller på skolen. Deltagelse i debat kan således være i en lukket gruppe på de sociale medier og/eller åbent på de sociale medier. Eleverne reflekterer i den forbindelse over kriterier for en god demokratisk samtale jf. kernestoffet *adfærd på de sociale medier*.

At kunne *integrere forskellige datatyper og datarepræsentationer* betyder, at eleven lærer at indsætte data fra fx regneark i en tekst. Når it skal anvendes *som værktøj i forbindelse med empiriske undersøgelser* kan det anbefales at anvende regneark til bearbejdning af de indsamlede data, således at beregninger og konstruktion af diagrammer trænes i forbindelse med den empiriske undersøgelse.

3.4. Samspil med andre fag

Samfundsfag kan indgå i samspil med alle andre fag i studieretningen. Udgangspunktet for et samspil er, at hvert fag bidrager med sin teori og metode til belysning af et tema eller en konkret problemstilling. Fagene støtter hinanden, så eleverne både får en sammenhængende forståelse af et tema og en forståelse af fagenes specifikke teori og metode. Flerfaglighed og faglighed styrker hinanden og er ikke på bekostning af hinanden. Elevens forståelse af et tema og sammenhænge i ét fag øges ved, at eleven samtidig lærer om temaet og sammenhænge ud fra et andet fags teori og metode. Samspillet dækker dele af fagenes

kernestof og supplerende stof og opfylder faglige mål, således at det kan inddrages til mundtlig prøve.

Samfundsfag bidrager med samfundsvidenskabelig teori og metode til en sammenhængende forståelse af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Teoretisk bidrager samfundsfag med samfundsfaglige begreber, sammenhænge, modeller og teorier. Metodisk bidrager faget med krav om dokumentation ud fra samfundsfagligt empirisk materiale og med redskaber til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser. Metoden er kvantitativ, kvalitativ og/eller komparativ. Se desuden punkt 2.1. under det faglige mål om fagets identitet og metode.

Samspillet mellem samfundsfag A som studieretningsfag og matematik B/A omfatter beregninger, dele af det økonomiske stof, og statistiske mål, herunder lineær regression og statistisk usikkerhed. Se nærmere under faglige mål og kernestoffet vedr. metode. Et tværfagligt projekt, der indeholder en empirisk undersøgelse med brug af data fra egen spørgeskemaundersøgelse eller databaser på nettet, er velegnet til indlæring af brug af statistiske mål. På emu'en findes et omfattende materiale og idékatalog til brug for samspillet.

Samspil mellem samfundsfag A som studieretningsfag og engelsk/tysk/fransk kan med fordel tage afsæt i et komparativt perspektiv, hvor danske samfundsforhold af politisk, sociologisk eller økonomisk karakter (fx ulighed) sammenlignes med det samarbejdende sprogfags genstandsområde. Der kan også laves casestudier af det samarbejdende sprogfags genstandsområde eller egne empiriske undersøgelser. Fx vil det i forbindelse med studieture med et sprogfag være oplagt med bysociologiske undersøgelser.

4. Evaluering

4.1. Løbende evaluering

Eleverne bør allerede tidligt i deres gymnasieforløb blive bevidste om den faglige arbejdsindsats betydning for udvikling af det faglige potentiale. Eleverne får mindst én gang i hvert semester præcis og fremadrettet tilbagemelding på deres faglige arbejde, standpunkt og udviklingen heri, ligesom de vejledes målrettet og præcist i, hvorledes dette kan forbedres. I den forbindelse skal eleven også selv reflektere over sin faglige udvikling.

Til evaluering af elevens faglige standpunkt og udviklingen heri er interne prøver et naturligt hjælpemiddel, og derudover kan benyttes et bredt spektrum af evalueringsredskaber: Spørgeskemaer, hurtigskrivning og samtaler mellem grupper af elever og i klassen. I undervisningen indgår samtaler om, hvorledes læring af det pågældende stofområde sker med størst muligt udbytte. Se nærmere om evaluering af det skriftlige arbejde under Skriftlige opgaver i afsnit ovenfor om Arbejdsformer.

Evaluering indeholder også, at eleverne får lejlighed til at evaluere undervisningen. Undervisningsevalueringen efterfølges af en dialog mellem lærer og elever om resultatet af evalueringen. Evalueringen af undervisningen kan ske i form af spørgeskemaer med åbne og lukkede spørgsmål, der kan afleveres med navn eller anonymt, og i form af klassesamtale. Der følges op på elevernes besvarelse af spørgeskemaerne på klassen.

4.2. Prøveform

Den skriftlige prøve

Prøvens varighed er seks timer. Ved prøvens start udleveres alene opgaveformuleringer. Hvis skolens leder har bestemt, at eksaminandernes forberedende arbejde på grundlag af opgaveformuleringerne kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i gruppe på maksimalt tre eksaminander eller individuelt. Efter 40 minutter udleveres bilagsmaterialet. De resterende fem timer og 20 minutter anvendes til at udforme en individuel besvarelse ved anvendelse af samfundsfaglig viden, begreber, teorier og metoder.

Opgavesættet til den skriftlige prøve består af en fællesdel og af valgfrie opgaver. Fællesdelen består typisk af to mindre spørgsmål, hvor besvarelsen tilsammen højst må fylde 700 ord. Der er typisk tre valgfrie opgaver med hver to spørgsmål.

I forberedelsestiden med mulighed for gruppearbejde arbejder eleverne med at afdække og repetere de færdigheder, der kræves i opgaverne, og de dele af kernestoffet, der skal anvendes. I forlængelse heraf kan de overveje, hvilken delopgave de har de bedste forudsætninger for at besvare. Ved prøvens start udleveres alene opgaveformuleringerne. Efter 40 minutter udleveres bilagsmaterialet.

Opgavetyper til skriftlig prøve

Til skriftlig prøve optræder følgende opgavetyper:

1. Hvad kan der udledes
2. Opstil hypoteser
3. Undersøg
4. Sammenlign
5. Diskutér
6. Skriv et notat

Læs nærmere på emu'en om opgavetyperne i fagkonsulentens "Opgavetyper i skriftlig samfundsfag".

Regler vedrørende eksaminandernes brug af internettet for at tilgå tilladte hjælpemidler ved prøverne fremgår af § 6 i "Bekendtgørelse om visse regler om prøver og eksamen i de gymnasiale uddannelser".

I [vejledningen](#) til denne bekendtgørelse er der givet eksempler på, hvilke hjælpemidler der må, og hvilke der ikke må tilgås via internettet.

Ifølge § 6 i denne bekendtgørelse gælder følgende for prøven:

Adgang til internettet under prøverne er ikke tilladt for eksaminanden. Dog kan eksaminanden anvende internettet for så vidt angår digital adgang til undervisningsmateriale, der på institutionens foranledning er blevet anvendt i undervisningen, og som fremgår af undervisningsbeskrivelsen, såfremt det ikke kan medbringes og opbevares lokalt. Egne notater og egne arbejder skal medbringes og opbevares lokalt under prøven. Eksaminanden har dog i tilfælde, hvor materialet har en sådan karakter, at det ikke kan opbevares lokalt, adgang til at tilgå materialet via internettet under prøven.

Eksaminanden skal altså, så vidt det er muligt, downloade og medbringe al digitalt undervisningsmateriale og egne noter, for at kunne anvende det i forberedelsestiden.

I Vejledning til ovennævnte bekendtgørelse er det nærmere præciseret, hvad der kan, og hvad der ikke kan være tilladte hjælpemidler på nettet. Fx er det tilladt at have netadgang

til e- og i-bøger, der er brugt i undervisningen, og som ikke kan opbevares lokalt. Derimod er det fx ikke tilladt at have fri adgang til interaktive programmer eller steder, hvor man selv kan søge oplysninger som fx statistikbanken, surveybank og leksika. Det er skolen, der indenfor de givne rammer beslutter, hvilket undervisningsmateriale der ved den enkelte prøve er netadgang til, og det skal i undervisningsbeskrivelsen være klart for eksaminanderne, hvad der er tilladt at benytte under prøven.

Den mundtlige prøve

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen med en række forløb. Forløb kan også være den samfundsfaglige del af flerfaglige forløb, hvis de har en sådan faglig dybde og bredde, at der kan udarbejdes en eksamensopgave i forløbet. Undervisningsbeskrivelsen for samfundsfag A som frit valgfag omfatter også undervisningsbeskrivelse(r) for elevernes undervisning på B-niveau.

I undervisningsbeskrivelsen indgår en oversigt over de gennemførte forløb. For hvert forløb angives tema, faglige mål, kernestof, supplerende stof, særlige fokuspunkter og arbejdsformer i undervisningsbeskrivelsen i en sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse jf. Eksamensbekendtgørelsens bestemmelse om, at *censor skal påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag*. Undervisningsbeskrivelsen skal for hvert forløb indeholde de vigtigste faglige mål, der har været fokus på i forløbet, og som eleverne skal kunne til eksamen. De faglige mål kan evt. skrives i en form, som er mere forståelig for eleverne, men dog genkendelig for censor. Censor skal kunne læse, hvordan de faglige mål er opfyldt.

Orientering af eleverne

Læreren orienterer eleverne om prøvens forløb, herunder vises eksempler på opgaver.

Skolens leder vælger for det enkelte hold én af følgende to prøveformer:

Prøveform a)

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med et ukendt bilagsmateriale. Opgaven har tilknytning til et af de studerede temaer. Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet. Opgaverne skal bestå af et tema og et ukendt bilagsmateriale på otte til ti normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). Hver opgave skal indeholde forskelligartede materialetyper, herunder både tekster og statistisk materiale. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Hvis skolens leder har bestemt, at forberedelsen kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i gruppe på maksimalt tre eksaminander eller individuelt. En eksamensenhed er en sådan gruppe eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt. Der trækkes en opgave pr. eksamensenhed. En opgave må højst anvendes ved tre eksamensenheder. Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer.

På baggrund af det udleverede bilagsmateriale, relevant kernestof og materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden udarbejde en synopsis med en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf opstilling, undersøgelse og diskussion af sam-

fundsaglige problemstillinger. Eksaminander, der forbereder sig i en gruppe, vælger selv, om de vil udarbejde forskellige eller enslydende synopsis. Eksaminationen, som er individuel, indledes med eksaminandens præsentation af synopsis (ca. 10 minutter) og efterfølges af uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Opgaver

En opgave skal overholde reglerne i læreplanen ovenfor. Eksaminator behøver ikke at lave prøvemateriale i alle forløb, men må ikke orientere eleverne om, hvilke forløb, der er prøvemateriale i, og hvilke der ikke er. Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Der skal ikke udarbejdes spørgsmål til bilagsmaterialet.

Under forudsætning af at opgaverne tilsammen *i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet*, kan eksaminator lade opgaver med enslydende bilagsmateriale gå igen to eller tre gange på det enkelte hold. Ifølge Eksamensbekendtgørelsen skal antallet af trækningmuligheder overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækningmuligheder skal fremlægges ved prøvens start, og udtrukne muligheder kan ikke trækkes igen.

For samfundsfag A som frit valgfag, kan eleverne komme fra forskellige hold på B-niveau. Hvis temaerne på holdene på B-niveau har været så forskellige, at der ikke kan udarbejdes fælles opgaver, kan eksaminator udarbejde forskellige opgaver, afhængig af hvilke hold eleverne har gået på. I så fald må gruppeinddelingen afhænge af elevernes B-niveauhold.

For samfundsfag A som studieretningsfag kan der fra 1.g være forløb, hvor det faglige niveau vil være for lavt, hvis eleven trækker en opgave alene i dette forløb. Man kan undlade at udarbejde opgave til et sådant forløb fra 1.g. En anden mulighed er, at hvis man i 1.g fx har haft et forløb om socialisering og på et højere niveau vender tilbage til samme tema i 3.g, kan man kalde forløbet i 1.g for "Socialisation og globalisering 1" og forløbet i 3.g for "Socialisation og globalisering 2". Der kan nu udarbejdes en opgave med titlen "Socialisation og globalisering" el. lign., hvor eleven kan bruge kernestof/supplerende stof både fra forløbet i 1.g og det fortsatte forløb i 3.g.

Opgaver og materialer sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor. Det kan betyde, at udsendelsen må foretages, før eksamensplanen er offentliggjort. Udsendelsen af opgaver og materialer må da kun ske i et omfang, der ikke medfører, at andre dele af eksamensplanen kan udledes.

Trækning af opgaven

Hver eksamensenhed tildeles ved anonym lodtrækning den samme opgave. Lodtrækning forestås af skolens ledelse.

Forberedelsen

Forberedelsestiden på 24 timer anvendes til at finde relevant materiale til at supplere det udleverede materiale og til at udarbejde en synopsis. På baggrund af

1. det udleverede bilagsmateriale
2. relevant kernestof
3. materiale fundet i forberedelsestiden

skal eksaminanden udarbejde en problemformulering og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Forberedelsen sker individuelt eller i gruppe på to eller tre eksaminander. Den enkelte eksaminand beslutter selv om han/hun vil forberede sig i grupper eller individuelt. Der kan indenfor hvert hold både være gruppeforberedelse og individuel forberedelse. Hvis der er gruppeforberedelse, afgør gruppen selv, om den vil udarbejde og aflevere en fælles synopsis, eller om der udarbejdes og afleveres individuelle synopsis. Man kan fx forestille sig, at en gruppe beslutter at samarbejde den første del af tiden og bruge resten af tiden til enkeltvis at udarbejde en synopsis på basis af gruppedrøftelsen. En gruppe kan også beslutte at aflevere enslydende synopsis, og her afleveres ligeledes én for hver elev. Hvis elever går til eksamen med gruppeforberedelse nedsættes grupperne i samråd med læreren.

Eksaminationen

Selve prøven er individuel, og eksaminationstiden inkl. bedømmelse er ca. 30 minutter. Når forberedelsestiden er slut, starter eksaminationen. Alt, også materiale fra undervisningen, kan medbringes i eksamenslokalet.

Når en elev fra en gruppe er til mundtlig prøve, må de andre elever i gruppen ikke overvære prøven, før de selv er blevet eksamineret jf. Eksamensbekendtgørelsen. Det anbefales endvidere, at skolen sikrer, at ventende elever ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksaminationstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen.

Eksaminationen tager udgangspunkt i synopsens problemformulering og problemstillinger, og her ud fra inddrages relevant bilagsmateriale, relevante dele af kernestoffet og relevant fundet materiale. Eksaminanden starter med en mundtlig fremlæggelse på ca. 10 minutter. Heri indgår som minimum en præsentation af problemformulering, problemstillinger og konklusioner. Der gives ca. 10 minutter til denne del, således at eksaminanden får lejlighed til at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Eleverne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsen på ca. 10 minutter og ikke mere. Hvis eksaminanden ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 10 minutter, beder eksaminator eksaminanden om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanden er nået i sin disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminand, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Eleverne skal være grundigt instruerede i, hvorledes de forholder sig ved den mundtlige prøve i samfundsfag, hvorledes udleverede bilag, fundet materiale og kernestof inddrages og hvilke faktorer, der spiller en rolle for bedømmelsen.

Synopsen

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen er således ikke den færdige besvarelse, men en forkortet og koncentreret udgave. Den mundtlige

fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsis. På den måde fungerer synopsis som et talepapir, som fastholder den røde tråd i fremlæggelsen.

Normalt vil en synopsis indeholde følgende elementer:

- Overskrift, som er identisk med overskrift på den trukne opgave.
- En samfundsfaglig problemformulering formuleret som et overordnet spørgsmål.
- Heraf udledte problemstillinger (underspørgsmål). Underspørgsmål er typisk på fagets taksonomiske niveauer.
- Undersøgelse af problemstillinger ved brug af det udleverede materiale, viden, begreber, metoder og teorier fra kernestoffet samt det fundne materiale.
- Diskussion af en eller flere problemstillinger.
- Delkonklusioner som svar på problemstillingerne.
- En samlet konklusion som svar på problemformuleringen.
- Litteraturliste eller noter med angivelse af anvendt materiale.

Prøveform b)

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med ukendte problemorienterede spørgsmål og et ukendt bilagsmateriale. Opgaven har tilknytning til et af de studerede temaer.

Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet. Den enkelte opgave må anvendes højst tre gange på samme hold.

Opgaverne skal bestå af et tema med problemorienterede spørgsmål, der dækker de taksonomiske niveauer, og et bilagsmateriale på to til tre normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusiv mellemrum). Hver opgave skal i videst mulig omfang indeholde både tekst og statistisk materiale. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til en normalside.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter. Der gives ca. 60 minutters forberedelsestid. Eksaminationen indledes med eksaminandens præsentation og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i opgaven.

Opgaver

En opgave skal overholde reglerne i læreplanen ovenfor. Eksaminator behøver ikke at lave prøvemateriale i alle forløb, men må ikke orientere eleverne om, hvilke forløb, der er prøvemateriale i, og hvilke der ikke er.

En opgave skal bestå af et tema med problemorienterede spørgsmål, der dækker de taksonomiske niveauer. Eksempel:

Velfærdsstaten i en global økonomi

1. Redegør for de problemer vedr. [velfærdsstaten i en global økonomi], der fremgår af bilag A, B og C.
2. Undersøg hvilke årsager, der er til de problemer [vedr. velfærdsstaten i en global økonomi], som du har redegjort for.
Inddrag [konkurrenceevne] og andre relevante begreber i undersøgelsen.
3. Diskutér positive og negative konsekvenser ved et eller flere forslag til løsning af problemerne. Inddrag bilag D og [økonomiske og politiske] begreber/teorier i diskussionen.

I de kantede parenteser kan indsættes et andet tema og tilhørende relevante begreber/teorier. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder.

Under forudsætning af at opgaverne tilsammen *i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet*, kan eksaminator lade opgaver med enslydende bilagsmateriale gå igen to eller tre gange på det enkelte hold. Ifølge Eksamensbekendtgørelsen skal antallet af trækningsmuligheder overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækningsmuligheder skal fremlægges ved prøvens start, og udtrukne muligheder kan ikke trækkes igen.

For samfundsfag A som frit valgfag, kan eleverne komme fra forskellige hold på B-niveau. Hvis temaerne på holdene på B-niveau har været så forskellige, at der ikke kan udarbejdes fælles opgaver, kan eksaminator udarbejde forskellige opgaver, afhængig af hvilke hold eleverne har gået på.

For samfundsfag A som studieretningsfag kan der fra 1.g være forløb, hvor det faglige niveau vil være for lavt, hvis eleven trækker et prøvemateriale alene i dette forløb. Man kan undlade at udarbejde prøvemateriale til et sådant forløb fra 1.g. En anden mulighed er, at hvis man i 1.g fx har haft et forløb om socialisering og på et højere niveau vender tilbage til samme tema i 3.g, kan man kalde forløbet i 1.g for "Socialisation og globalisering 1" og forløbet i 3.g for "Socialisation og globalisering 2". Der kan nu udarbejdes et prøvemateriale med titlen "Socialisation og globalisering" el. lign., hvor eleven kan bruge kerne-stof/supplerende stof både fra forløbet i 1.g og det fortsatte forløb i 3.g.

Opgaver og materialer sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor. Det kan betyde, at udsendelsen må foretages, før eksamensplanen er offentliggjort. Udsendelsen af opgaver og materialer må da kun ske i et omfang, der ikke medfører, at andre dele af eksamensplanen kan udledes.

Forberedelsestiden

Regler vedrørende eksaminandernes brug af internettet for at tilgå tilladte hjælpemidler ved prøverne fremgår af § 6 i "Bekendtgørelse om visse regler om prøver og eksamen i de gymnasiale uddannelser".

I [vejledningen](#) til denne bekendtgørelse er der givet eksempler på, hvilke hjælpemidler der må, og hvilke der ikke må tilgås via internettet.

Ifølge § 6 i denne bekendtgørelse gælder følgende for prøven (inkl. forberedelsestiden) ved prøveform b:

Adgang til internettet under prøverne er ikke tilladt for eksaminanden. Dog kan eksaminanden anvende internettet for så vidt angår digital adgang til undervisningsmateriale, der på institutionens foranledning er blevet anvendt i undervisningen, og som fremgår af undervisningsbeskrivelsen, såfremt det ikke kan medbringes og opbevares lokalt. Egne notater og egne arbejder skal medbringes og opbevares lokalt under prøven. Eksaminanden har dog i tilfælde, hvor materialet har en sådan karakter, at det ikke kan opbevares lokalt, adgang til at tilgå materialet via internettet under prøven.

Eksaminanden skal altså, så vidt det er muligt, downloade og medbringe al digitalt undervisningsmateriale og egne noter, for at kunne anvende det i forberedelsestiden.

I Vejledning til ovennævnte bekendtgørelse er det nærmere præciseret, hvad der kan, og hvad der ikke kan være tilladte hjælpemidler på nettet. Fx er det tilladt at have netadgang til e- og i-bøger, der er brugt i undervisningen, og som ikke kan opbevares lokalt. Derimod er det fx ikke tilladt at have adgang til interaktive programmer eller databaser.

Det er skolen, der indenfor de givne rammer beslutter, hvilket undervisningsmateriale der ved den enkelte prøve er netadgang til, og det skal i undervisningsbeskrivelsen være klart for eksaminanderne, hvad der er tilladt at benytte under prøven.

Eksaminationen

Eksaminationen indledes med eksaminandens præsentation og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i opgaven.

I samtalen uddybes punkter fra den mundtlige fremlæggelse, og der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Eleverne har øvet, hvorledes en opgaves spørgsmål kan besvares bedst muligt med brug af udleverede bilag og kernestof, og er informeret om, hvilke faktorer der spiller en rolle for bedømmelsen.

Censors opgave (ved både prøveform a og b):

Censors opgave er, at *medvirke til og påse, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler* jf. Eksamensbekendtgørelsen. Censor skal orientere sig i undervisningsbeskrivelsen som grundlaget for prøven og skal *medvirke til og påse, at de tilsendte opgaver er i overensstemmelse med gældende regler*. Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Censor skal bl.a. sikre sig, at opgaverne tilsammen i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet, og hvis det ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der suppleres med en eller flere opgaver eller tilføjes bilagsmateriale. Hvis opgaverne ikke overholder reglerne for indhold og omfang, skal censor bede eksaminator om at ændre opgaverne, således at reglerne for prøven overholdes. Det er desuden op til censor at påse, at undervisningsbeskrivelsen er i overensstemmelse med læreplanen.

I tilfælde af alvorlige fejl og mangler i undervisningsbeskrivelsen eller prøvens gennemførelse, skal censor skrive en indberetning til eksamensskolen med kopi til eksamenskontoret/fagkonsulenten.

4.3. Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen ved den skriftlige og ved den mundtlige prøve er en vurdering af, i hvilken grad eksaminandens præstation opfylder de faglige mål, som de er angivet i pkt. 2.1.

Skriftlig prøve

Grundlaget for bedømmelsen er de faglige mål i læreplanens punkt 2.1., bedømmelseskriterier i læreplanens punkt 4.3. og karakterbeskrivelserne nedenfor. Ifølge læreplanen indgår evne til at kunne *analysere og formidle på fagets taksonomiske niveauer*. Det er et krav, at besvarelsen er fokuseret, dvs. at eleven i sin besvarelse gør præcis, som der bliver spurgt om.

Mundtlig prøve

Grundlaget for bedømmelsen er de faglige mål i læreplanens punkt 2.1., bedømmelseskrite-

rier i læreplanens punkt 4.3. og karakterbeskrivelserne nedenfor. Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt, at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise, i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål. Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Synopser eller noter fra forberedelsestiden indgår således ikke i bedømmelsen.

Oversigt over karakterskalaen

12	Fremragende	Karakteren 12 gives for den fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.
7	God	Karakteren 7 gives for den gode præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Karakteren 02 gives for den tilstrækkelige præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål.

Eksempel på karakterbeskrivelser for skriftlig hhv. mundtlig prøve

		Skriftlig prøve	Mundtlig prøve
12	Fremragende	Besvarelsen er systematisk struktureret med konklusioner og næsten udtømmende besvaret på de taksonomiske niveauer med et præcist samfundsfagligt fokus og med sikker anvendelse af relevant samfundsfaglig viden, begreber og teoretiske sammenhænge. Metodiske færdigheder anvendes med stor sikkerhed i behandlingen af forskellige materialetyper, og næsten alle observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med materiale fra bilag. Argumentationen er sikkert udfoldet og med anvendelse af samfundsfaglig terminologi.	Problemstillinger undersøges struktureret og fokuseret under sikker anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teorier med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Konklusioner dokumenteres sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.
7	God	Besvarelsen er struktureret og nogle væsentlige faglige aspekter inddrages på de taksonomiske niveauer med et samfundsfagligt fokus og med anvendelse af relevant samfundsfaglig viden og begreber. Metodiske færdigheder anvendes med rimelig sikkerhed i behandling af forskellige materialetyper, og de fleste observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med	Problemstillinger undersøges nogenlunde struktureret og fokuseret under god anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teori, men med en del mangler. Konklusioner dokumenteres mindre sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer rimeligt fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe cen-

		materiale fra bilag. Argumentationen er nogenlunde udfoldet og med anvendelse af samfundsfaglige terminologi.	trale samfundsfaglige sammenhænge med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Besvarelsen er løsere struktureret og enkelte væsentlige samfundsfaglige aspekter inddrages på de taksonomiske niveauer med et mindre præcist samfundsfagligt fokus og med anvendelse af nogle samfundsfaglige begreber. Metodiske færdigheder anvendes med nogen usikkerhed, og nogle observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med materiale fra bilag. Argumentationen er kortfattet og med få eksempler på anvendelse af samfundsfaglige begreber.	Problemstillinger undersøges svagt struktureret og fokuseret med minimalt acceptabel anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teori. Konklusioner dokumenteres usikkert med minimalt acceptabel anvendelse af relevant materiale. Eleven argumenterer enkelte steder fagligt sammenhængende og indgår usikkert i dialogen.